

Mulțumiri

Sunt extrem de recunoscător multor oameni care au contribuit la lansarea acestei cărți.

Am fost în permanență uimit de extraordinara pricepere, autenticitate, grijă, entuziasm și integritate a tuturor celor cu care am lucrat la Center Street și Hachette Book Group. *Nerostit* nu ar fi putut să găsească o casă mai bună.

Dintre cei de la Center Street, le datorez o recunoștință profundă Christinei Boys, redactoarea mea minunată și înțeleaptă; Angelei Valente, persoana la care apelam zilnic și care face toate lucrurile să meargă ca pe roate; lui Zolf Zettersten, editorul meu, și lui Harry Helm, editor asociat, care au crezut în această carte.

Echipele de vânzări, marketing și publicitate au muncit nespuse de mult și cu o mare pasiune și creativitate. Mii de mulțumiri lui Andrea Glickson, Martha Otis (și lui Teddy și Winston), lui Karen Torres, Chris Barba, Mindy Im, Kelly Leonard, Chris Murphy, Shanon Stowe, Janice Wilkins, Gina Wynn și Jean Griffin. Mă plec în fața talentului vostru și sunt impresionat de compasiunea de care dați dovadă.

Pentru ochiul lui de expert, îi mulțumesc lui Jody Waldrup, director artistic. Pentru talentul călăuzitor, îi mulțumesc lui Bob Castillo, redactor-șef, precum și extraordinarei sale echipe, inclusiv corectoarei Laura Jorstad.

Această carte nu ar fi devenit niciodată realitate fără Jeff Kleinman de la Folio Literary Management. Nu glumesc. Nu a renunțat niciodată să creadă în mine și nu și-a pierdut niciodată credința în această carte. Este excepțional în ceea ce face, dar mai important este faptul că, așa cum obișnuia să spună bunica mea, este „un om bun”. Iar lui Celeste Fine și restului echipei de la Folio, vă mulțumesc pentru tot.

Colegii mei de la Proskauer, în special cei din marele departament de resurse umane al firmei, m-au învățat extrem de multe lucruri despre practicarea dreptului. Nu m-au dezamăgit niciodată și m-au sprijinit atunci când am avut nevoie. Nu-mi pot imagina un loc mai bun pentru a practica dreptul sau un grup mai bun de oameni alături de care să fac acest lucru. Mulțumiri speciale lui Joe Baumgarten și lui M. David Zurndorfer, pentru că m-au suportat în toți acești ani; cum sunt niște prieteni atât de buni, nu m-au catalogat drept nebun (sau cel puțin nu legat de carte). Regretatul Steven Krane, un avocat excepțional și un mare iubitor de animale, ne-a reamintit întotdeauna că a face ceea ce trebuie nu este doar un proces în sine, ci un scop. Îmi este dor de tine, Steve!

Mulțumirile mele și Barbarei King, doctor antropolog, de la Colegiul William & Mary, autoarea lucrării *Being with Animals (Trăind cu animalele)*, pentru că mi-a fost consultant științific. Erorile îmi aparțin, dar datorită revizuirii sale, acum sunt mai puține.

Dr. Gay Bradshaw, fondatorul și directorul Centrului Kerulos, mi-a oferit informații și perspective de neprețuit, dar și încurajări. Kerulos desfășoară o activitate remarcabilă și sper să nu dureze prea mult până când viziunea lui va deveni realitate: „O lume pașnică în care animalele trăiesc libere și în armonie cu oamenii”.

Și mai multe mulțumiri lui Herb Thomas, un om bun și liniștit, care a scris o carte numită *The Shame Response to Rejection* (*Rușinea ca răspuns la respingere*) și a schimbat atât de multe vieți, inclusiv pe a mea; lui Roma Roth, care a realizat un film remarcabil despre bonobo numit *Uncommon Chimpanzee* (*Cimpanzeul atipic*) și mi-a spus primele cuvinte de încurajare cu privire la lucrarea mea, continuând să fie o sursă de încurajare de-a lungul întregului proces; precum și dragului meu prieten Adrian Alperovich, care întotdeauna mi-a dat cel mai bun sfat.

Mulțumiri și toată dragostea mea părinților mei, care m-au învățat să iubesc cărțile.

Lui Skippy și celorlalți companioni ai mei din lumea animalelor, care au un loc special în inima mea: nu vă voi uita niciodată.

Și lui Amy, Isabelle și Madeleine pe care le iubesc mai mult decât mi-aș fi putut închipui vreodată. Nu există nimic fără voi, fetelor. Nimic!

PROLOG

Tot ce este viu moare. Nimic nu poate împiedica acest lucru.

Din experiența mea – și am avut parte de mai mult decât suficientă în viață –, finalurile rareori decurg bine. Despre moarte nu aflăm absolut nimic pe parcursul vieții. Ai crede că, date fiind prevalența și caracterul irevocabil al morții, indiferent cine sau ce a organizat lucrurile în acest fel, ar fi trebuit să acorde ceva mai multă atenție procesului de ieșire din scenă. Poate data viitoare.

Când mă aflu încă în viață, o parte deosebit de importantă a muncii mele consta în ușurarea finalurilor. Ca veterinar, aveam rolul de a vindeca, dar îmi era permis și să iau viața. De fapt, se aștepta de la mine acest lucru. Am salvat vieți, apoi le-am și luat.

Indiferent dacă era din cauza faptului că sunt femeie – și, prin urmare, o dăătoare de viață prin definiție – sau pur și simplu pentru că neuronii mei făceau conexiuni în acest fel, disonanța creată de dublul meu rol, cel de vindecare și cel de a pune capăt vieții, m-a urmărit încă din prima zi de cursuri la facultatea de medicină veterinară.

Deși am încercat să mă conving că întotdeauna am făcut tot ce se putea pentru toți cei aflați în îngrijirea mea, deseori m-a bântuit gândul că toate vietățile pe care le-am ucis mă vor aștepta la judecata de apoi. Mi-am imaginat o mie de ochi frumoși, nevinovați, sticlind spre mine, judecându-mă, acuzându-mă și contorizându-mi eșecurile. Nu am făcut tot posibilul să le salvez, ar spune acei ochi; nu am fost suficient de bună. Sau poate că am renunțat prea devreme. Ori poate că, în unele cazuri, le-am ținut în viață prea mult timp atunci când aveau dureri – ajunse o simplă umbră a ceea ce fuseseră odată – numai pentru că altcineva hotărâse pentru ele.

De aceste delikte mă fac aproape sigur vinovată. În cele din urmă, responsabilitatea de a umple raiul este o povară prea dificilă pentru o simplă muritoare ca mine. Da, mi-a păsat, dar faptul că îți pasă nu este suficient.

Pe măsură ce îmi era din ce în ce mai rău, după ce cancerul se extinsese de la sânii la nodulii limfatici, îngrijorarea mea s-a transformat în teamă și, în cele din urmă, în groază. Mâinile mele fuseseră instrumentul prea multor morți născute din povara pe care singură am cerut-o, dar nu am fost în stare să o duc pe umeri. Una dintre aceste morți, în special, a început să mă sâcâie până când m-a cuprins așa o rușine încât mecanismele mele de apărare, negarea și justificarea, m-au abandonat cu totul.

Am ajuns să cred că nu puteam trece peste aceste greșeli fără să mă căiesc cu adevărat și să demonstrez asta. Nu era vorba doar despre niște scuze goale, lipsite de sens, ci și despre găsirea unor semnificații și justificări pentru deciziile pe care le luasem, să-mi recunosc mie însămi, în final, că nu eram cine credeam că sunt și că probabil nu

contam deloc – nici pentru soțul meu, nici pentru colegii mei, nici pentru propriile mele animale de companie, pentru nimeni dintre toți cei de care aveam grijă în viața asta.

În mijlocul acestei căutări, tocmai când începusem să împlutesc unele dintre firele mai delicate într-o tapiserie amplă a consecințelor, am rămas fără timp. Durerea a devenit inimaginabilă, iar perfuzia cu morfină a rămas cel mai bun prieten și ultimul până când totul, pur și simplu, s-a oprit.

Și astfel iată-mă aici, în imposibilitatea de a mă retrage și cuprinsă de teamă să merg mai departe cu mâinile goale. În schimb, privesc și sper că ceea ce văd îmi va aduce înțelegerea sau cel puțin curajul de a merge mai departe fără ea, înainte ca totul să pălească, iar paginile mele să devină albe. Nu știu cât timp mai am până să se întâmple acest lucru sau care vor fi consecințele pentru mine dacă se întâmplă așa ceva, dar nu cred că e de bine.

Dacă ești de părere că situația mea gravă din prezent este doar rezultatul unei reacții exagerate sau poate al lăștării, este posibil să ai dreptate. Dar pe de altă parte am și eu o întrebare pentru tine. Una singură.

Tu câte vieți ai luat?

Capitolul 1

Ironia este că nu am înțeles impactul profund pe care moartea l-a avut asupra vieții mele până când nu m-am lovit de ea. Semnele se aflau toate acolo, dar cred că le-am ignorat sau am fost prea ocupată să trăiesc.

M-am căsătorit cu un orfan – un copil al morții. De fapt, moartea însăși ne-a făcut cunoștință.

David conducea prea repede ca să ajungă la un curs care se ținea în seara aceea la Facultatea de Drept. Eu veneam din direcție opusă, eram pe jumătate adormită, după douăzeci și patru de ore petrecute la clinica veterinară din Cornell, și eram complet absorbită de gândurile mele în legătură cu un cimpanzeu pe nume Charlie.

O căprioară mare a țâșnit brusc din pădure direct în mijlocul șoselei și a încremenit în lumina farurilor noastre. Am tras de volan și am intrat pe un mic terasament, oprindu-mă în apropierea unui pâlț des de copaci.

David și căprioara nu au fost la fel de norocoși. El a călcat frâna, dar a întârziat cu câteva secunde. Am auzit

bufnitura surdă, îngrozitoare când metalul a lovit țesutul moale și apoi sunetul roților scrâșnind în timp ce ieșea de pe carosabil.

Am urcat rapid pe terasament. Forța impactului aruncase căprioara în mijlocul drumului. Era în viață și se chinuia să se țină pe cele două picioare din spate care erau în mod clar rupte. Imediat am început să mă gândesc ce era de făcut, dar nimic nu părea potrivit.

— Ești bine? m-a întrebat David de pe partea cealaltă a drumului, imediat ce a ieșit din mașină.

Nu l-am luat în seamă și am alergat pe șosea spre căprioară. Picioarele din față cedaseră și s-a prăbușit exact în momentul în care o pereche de faruri au dat ocol unei curburi a dealului, nu mai departe de vreo trei kilometri și jumătate, pe celălalt sens de mers, cufundat în noapte.

— Nu! a țipat David. Mașinile nu te vor vedea!

Am ajuns la căprioara înspăimântată în cinci secunde și am încercat să o mut de pe șosea trăgând-o de membrele anterioare. Era inutil. Animalul era prea înfricoșat și prea greu.

Mașina care se apropia era acum la mai puțin de doi kilometri. David a venit la mine și a încercat să mă tragă de pe șosea și să mă urce în mașina lui.

— Haide, trebuie să ieșim de pe șosea, a strigat el.

L-am împins.

— Mă descurc.

Când am ridicat privirea, mașina care se apropia era la vreo opt sute de metri distanță. Mi-am dat seama că David avea dreptate – din cauza unghiului ascuțit pe care îl făcea șoseaua, mașina nu m-ar fi putut vedea la timp ca să frâneze.

David a refuzat să mă lase acolo. Și-a smuls de pe el haina și, după două încercări, a reușit să lege cu ea picioarele din față ale căprioarei. A înnodat mânecele și a început să tragă cu putere, în timp ce eu împingeam, dar căprioara nu s-a mișcat decât câțiva centimetri.

Mașina se apropia.

Animalul panicat a dat din picioare și o copită l-a nimerit pe David în obraz, făcându-i o tăietură adâncă din care a țâșnit instantaneu sângele. Lui David i s-a încețoșat privirea și s-a clătinat. Timp de o clipă îngrozitoare, am crezut că își va pierde cunoștința acolo, pe șosea. Nu aș mai fi fost în stare să-l urnesc de acolo înainte să ajungă mașina.

— Dă-te de pe șosea! am țipat.

A scuturat din cap ca să-și limpezească privirea și am observat că ochii îi erau în sfârșit clari.

A încercat să apuce mai bine lațul improvizat și a spus:

— La trei, în regulă?

M-am uitat la farurile mașinii care se apropia. Se afla prea aproape. Am dat din cap aprobator către David, dar m-au trecut toate transpirațiile în ciuda vremii reci.

— Unu, doi, trei!

Dacă David a mai spus și altceva, cuvintele lui au fost acoperite de țipătul care mi-a scăpat când m-am opintit și de sunetul strident al claxonului mașinii.

Am reușit să tragem căprioara de pe șosea exact când mașina a trecut pe lângă noi. Apoi ne-am prăbușit. Mașina nici măcar nu a încetinit, iar sunetul claxonului i s-a pierdut în depărtare.

Căprioara s-a zbătut să-și ridice capul și sângele i-a țâșnit pe nas, stropindu-ne și pe mine și pe David și

amestecându-se cu sângele care curgea deja din tăietura de pe fața lui.

David s-a ridicat încet în picioare în timp ce eu am alergat înapoi spre mașina mea.

— Unde te duci? a strigat el după mine.

— Stai acolo!

O altă mașină a trecut, evitându-mă la mustață, pe când traversam șoseaua.

M-am întors două minute mai târziu cu geanta și am scos din ea o fiolă roz-închis cu fenobarbital și o seringă mare. Moartea are o culoare atât de frumoasă.

— Ce ai de gând să faci?

— Îi voi pune capăt zilelor.

— Îi vei pune capăt zilelor? Dar tocmai am...

— ...are o hemoragie internă puternică. Deja are abdomenul plin cu sânge. Sunt medic veterinar. Crede-mă, nu se mai poate face nimic.

— Când ți-ai dat seama de asta?

— Imediat ce am văzut-o zăcând pe șosea, am spus în timp ce trăgeam fenobarbitalul în seringă, așa cum făcusem de zeci de ori până în acel moment.

— Și atunci de ce aproape că ne-am sinucis încercând să o salvăm?

David nu părea supărat, ci doar derutat.

— Pentru că vreau ca vocea mea să fie ultimul lucru pe care îl aude, iar nu un scrâșnet de roți pe șosea. Vreau să fie mângâiată de niște mâini calde în ultima clipă, nu să îi fie zdrobit sternul de un metal rece. Îmi pare rău, dar merită asta. Cu toții merităm.

David a clătinat din cap când m-a auzit. Nu cred că a înțeles, dar nici nu a comentat.

— Ce ar trebui să fac?

— Pot face asta și singură, i-am spus în timp ce mă întorceam spre căprioară.

David m-a luat de mână.

— Știu că poți, dar nu trebuie. Lasă-mă să te ajut.

— Bine. Imobilizeaz-o la pământ și încearcă să o faci să nu se miște deloc. Trebuie să ajung cumva la gât.

David a făcut tot ce a putut mai bine pentru a se conforma. Ochii căprioarei erau larg deschiși de frică și durere. Am mângâiat-o pe gât o clipă ca să o liniștesc, dar și ca să dibui cea mai mare venă în care trebuia să înfig acul. În cele din urmă am găsit-o.

Am inspirat adânc, am împins acul înăuntru și am injectat conținutul seringii. Căprioara s-a zbătut o clipă, după care capul lipsit de viață s-a prăbușit în brațele lui David. Am luat stetoscopul din geantă și am ascultat să văd dacă se mai auzea vreo bătaie de inimă.

— S-a dus, am spus.

O lacrimă i s-a scurs pe obrazul care nu fusese rănit, în timp ce mângâia capul animalului. Umerii i s-au relaxat, respirația i-a devenit mai profundă și dinții au început să-i clănțâne. Poate că de vină era accidentul sau durerea cauzată de rana adâncă de pe față sau poate că era acumularea de tensiune în urma evenimentelor acelei zile sau, pur și simplu, faptul că fusese martorul curmării unei vieți, dar am avut impresia că îl cunoșteam dintotdeauna pe acest om pe care nu-l văzusem niciodată.

În acel moment, David a fost din nou liceanul singuratic care a aflat că tatăl lui nu mai era și a cărui mamă l-a părăsit atât de curând după acel eveniment tragic. A fost singurul copil responsabil care și-a înghițit durerea pentru că nu mai era nimeni altcineva cu care să-și împartă suferința. Moartea îi vorbise într-un limbaj secret, iar acest act de comunicare l-a schimbat și l-a făcut diferit. Rămăsese deopotrivă inocent, dar în același timp marcat de experiență.

— Îmi pare rău, i-a șoptit el la ureche căprioarei moarte.

Treizeci de minute mai târziu, am sunat la biroul șerifului de la Spitalul Comunitar din Districtul Tompkins, am raportat trupul neînsuflețit al căprioarei și am solicitat o mașină de tractare pentru automobilul lui David. L-am ținut pe David de mână în timp ce i-au pus douăzeci și două de copci în obraz și i-au dat antibiotice și calmante. Linia subțire a cicatricii este vizibilă și în ziua de azi când soarele îi bate în față dintr-o anumită direcție. După acea noapte, fără prea multe discuții și fără să facem vâlvă, David și cu mine am devenit un cuplu. Punct.

Atât de mare este puterea morții. Poate despărți sau poate lega. Și acum, șaisprezece ani mai târziu, stă așezată pe pieptul lui David, storcând încet viața din el.

***

Am locuit într-o zonă frumoasă a New York-ului, suficient de aproape de Manhattan pentru ca David să poată ajunge la birou în șaptezeci și cinci de minute, dar suficient de departe încât să pot pretinde că eram un simplu medic veterinar de la țară.

Casa noastră se află în centrul unui petic de pământ defrișat din vârful unui deal mic. Casa în sine este modestă, dar proprietatea este foarte frumoasă și e spațiu mai mult decât suficient pentru toate vietățile mele.

Am cumpărat casa și ne-am mutat în partea de nord a orașului la cererea mea, la doi ani după ce David a devenit partener la firma unde lucra. Aceasta a fost prima mea dileanță importantă din timpul căsniciei noastre. Cred că a fost decizia corectă, atât pentru mine, cât și pentru el. În schimbul stresului suplimentar care venea odată cu statutul de proprietar de casă și de navetist, David a câștigat o casă plină de viață și iubire – până când, desigur, nu a mai fost așa.

Abia mai recunosc căminul nostru acum. O pojghiță fină de zăpadă e singura pată de culoare într-o zi altfel cenușie ca oțelul. Terenul din jurul casei este vraiste: ziare și gunoaie mărunte sunt împrăștiate de la un capăt la altul al proprietății. Sursa mizeriei, o pungă de gunoi ruptă și desfăcută de un raton flămând, zace pe alee alături de două tomberoane de gunoi din plastic răsturnate. Jeepul meu este acoperit de o crustă de zăpadă și gheață, iar bateria a murit de mult. Mai multe pachete nedesfăcute aduse de FedEx, pe care scrie URGENT și sunt destinate lui David Colden, stau aliniate lângă treptele de la intrare.

Această scenă care se derulează în fața ochilor mei îmi reamintește că o casă este un organism viu și niciun organism viu nu este prea atrăgător când este prins în ghearele morții.

Chiar lângă casă, un mic hambar din lemn și un padoc se întind pe mai mulți acri de teren. Cei doi cai ai mei,

plictisiți și agitați din cauza lipsei de atenție, scurmă cu copitele pământul în căutare de fân proaspăt.

Arthur și Alice erau mânji Premarin, rezultatele nedorite ale administrării unui medicament făcut din urina iepelor gestante. I-am salvat de la abator la o lună după ce ne-am mutat în nord.

Nu știi niciodată în ce fel de cai se vor transforma mânjii Premarin, iar cei doi ai mei sunt un bun exemplu în acest sens. Alice, care arată parțial ca un cal din rasa Morgan și parțial ca un cal din rasa Quarter Horse, este timidă, dulce și dornică mereu să fie scărpinată pe cap. Arthur, uriașul meu cal de tracțiune, este foarte deștept și are o toleranță scăzută la orice contact uman, cu excepția mea. Chiar și acum cred că mă simte; se uită exact spre locul unde mă aflu și fornăie curios.

O a doua zonă îngrădită, mai mică, mărginește padocul. Cu mai mulți ani în urmă, am pus o cușcă mare de câini în acel spațiu. Acum se mișcă ceva în interiorul cuștii și împinge grămezi de paie vechi pe pământ. Vietatea din căsuță – o purcică de 170 de kilograme – își ridică capul masiv și grohăie în direcția mea. Ea e Collette.

Am adoptat-o pe Collette în urmă cu patru ani. Fusese abandonată alături de cei douăzeci de frați și surori mai mici într-un șopron dărăpănat, undeva prin partea de nord a statului, în mijlocul iernii. Când au fost descoperiți, toți purcelușii, cu excepția a trei dintre ei, înghețaseră pe podeaua de pământ a șopronului. Collette a fost unul dintre cei trei.

Collette este o supraviețuitoare, o învingătoare a morții, dar experiențele sale timpurii au avut consecințe. Este mereu prost dispusă și nici în zilele bune nu are un simț al

umorului prea dezvoltat. Astăzi în mod clar nu este o zi bună.

Și în interiorul casei există unele dovezi de viață, dar abia vizibile. Pe masa din hol, cutiile goale de mâncare chinezească amestecate cu scrisorile de condoleanțe seamănă cu o sculptură ciudată. O duzină de scrisori căzuseră în cascadă de pe masă și aterizaseră pe podea. O parte dintre ele au fost roase și făcute bucățele.

Draperiile din sufragerie sunt trase și, cu excepția licăririi aruncate de tăciunii aproape stinși din șemineu și a unui lampadar cu lumină palidă, camera este în întuneric. Teancuri răvășite de scrisori nedeschise și pahare de vin murdare acoperă mai toate suprafețele.

Paharele de vin mă sperie. Lui David îi place vinul. În acele câteva dăți în care l-am văzut îngrijorat serios, consumul lui de vin crescuse brusc. Nu a fost niciodată un bețiv guraliv. Dimpotrivă, alcoolul îl face și mai tăcut și mai închis față de mine. Vinul îl amorțește și, cred eu, asta și intenționează.

I-am spus de această îngrijorare a mea de vreo două ori, poate, dar episodul trecea întotdeauna înainte ca lucrurile să degereze. Natura slujbei lui David îi impune să fie 100% concentrat mental, iar acest lucru acționează ca o barieră exterioară împotriva consumului de alcool. Dar dacă nu ar fi fost așa? Nu știu. Nu am ajuns niciodată să aflăm.

La fel ca în restul casei, în bucătărie este o dezordine cruntă. Sticle goale de vin stau aliniate pe masă, iar vasele și paharele murdare umplu chiuveta până la refuz. Dacă am fi avut casa în oraș, gândacii ar fi mișunat peste tot. Dar pentru că locuim departe chiar și de limitele suburbiei, nu

există niciun fel de vietate care să nu poată fi considerată ca făcând parte din „fauna locului”.

Îl găsesc pe David în bucătărie chinându-se să deschidă o conservă de mâncare pentru câini în timp ce trei dintre câinii mei – Chip, Bernie și Skippy – așteaptă răbdători la picioarele lui. Îmbrăcat într-o pereche de blugi murdari, cu hanorac, ghete de lucru și cu o barbă țepoasă nerasă de mai multe zile, pare însăși personificarea casei. A slăbit și mai mult și e atât de sfrijit încât fața i s-a ascuțit de tot, aprindu-i frumusețea pe care o avea odată.

Este prea tânăr pentru așa ceva. Treizeci și șapte de ani este o vârstă prea fragedă pentru a îngropa o soție. Poartă încă verigheta pe deget, fiindcă nici măcar acum nu poate să creadă că i se întâmplă așa ceva. Știu asta deoarece are întipărită pe față aceeași expresie ca a căprioarei surprinse de luminile farurilor mașinii lui cu mulți ani în urmă.

Este vorba de mai mult decât de faptul că eu nu mai sunt. David s-a contopit cu viața mea. Prietenii mei au devenit prietenii lui. Animalele mele au devenit animalele lui. Planurile mele au devenit planurile lui. Toate legăturile noastre se făceau prin intermediul meu. Acesta nu este un reproș. Nu am fost doar un colac de salvare în viața lui David; mi s-a părut fascinantă.

În schimb, David a devenit stâncă mea: stabilă și pe care mă puteam baza, un port sigur atunci când mă copleșea realitatea trupușoarelor inerte. Mă liniștea când începeam să-mi pierd cumpătul într-un caz dificil și mă convingea să am încredere în instinctele mele, și nu în manuale. Încrederea pe care mi-a arătat-o David a fost un mare dar pentru mine și îmi dau seama acum că nu i-am mulțumit niciodată cu adevărat pentru acest lucru.

Până acum, totul a funcționat, nu-i așa, David? Ne-am înțeles destul de bine, nu? Cu toate acestea, nu mă pot abține să nu mă tem că moartea mea ți-a tăiat legătura firavă cu acest plan uman. Începi să pălești, la fel ca mine.

Îți jur, David, nu am știut. Nu am știut că toate se vor sfârși astfel. Nu este ca și cum aș fi putut schimba lucrurile; ne-am întâlnit la răscruce de drumuri, iar oamenii pe care îi întâlnești în momentele cele mai importante ale vieții tale devin invariabil cei mai importanți oameni din viața ta. Însă nu pot să nu mă întreb dacă nu s-ar fi petrecut totul diferit dacă nu ar fi existat moartea în povestea asta, și nici Charlie. Aș fi mai fost acolo pentru tine atunci când lucrurile s-ar fi liniștit în sfârșit? Ți-ar fi păsat măcar dacă nu aș fi fost atât de bântuită? Fiecare acțiune este strict legată de cea precedentă, ca într-un dans continuu care se sfârșește doar atunci când unul dintre parteneri părăsește ringul de dans. Știu asta acum. Însă la ce-mi folosește?

David reușește în sfârșit să deschidă conserva și umple repede cele trei boluri de pe podea. Câinii se uită la el, apoi la mâncare, după care din nou la el. De obicei, eu suplimentez cu orez și supă de pui mâncarea lor de seară, însă David nu-și amintește acest lucru sau (la fel de probabil) nu-și bate capul și cu asta.

Chip, Bernie și Skippy. Băieții mei scumpi. Îmi este atât de dor de voi. Îmi este dor să vă simt, să vă mângâi blănița, să vă ating năsurile umede.

Să-i văd din nou pe câinii mei este aproape la fel de sfâșietor cum este să-mi văd soțul. Chip, labradorul, mereu nerăbdător, a fost cel mai mult timp cu mine. L-am adus acasă la scurt timp după mutarea noastră, în urma uneia dintre vizitele mele lunare în calitate de veterinar la un

magazin de animale de companie dintr-un mall din apropiere. Când l-am văzut pe Chip pentru prima oară, produsul unei canise sinistre de prin Vestul Mijlociu, nu avea decât opt săptămâni, iar fața îi era acoperită cu răni infectate din cauza unei infecții violente cu stafilococ. I-am spus măgarului de proprietar că îl puteam vindeca cu un tratament pe bază de antibiotic, dar el s-a plâns că puiul de câine ar fi fost apoi prea „în vârstă” ca să mai fie vândut. Mi-a cerut să-l eutanasez, ca să nu mai dea bani pentru medicamente. Chip a venit acasă cu mine în aceeași zi și nu ne-am despărțit decât atunci când David m-a dus cu mașina la spital pentru ultima dată.

Bernie, ciobănescul de munte de Berna, este frumos, uriaș, caraghios și cel mai dulce câine pe care l-am văzut vreodată. A venit la noi un an mai târziu. Bernie a fost crescut pentru a participa la concursuri canine. Având în vedere cine erau părinții lui Bernie, crescătoarea nutrea speranțe mari să câștige titlul de „cel mai frumos exemplar din rasa respectivă” la concursul care se ținea la Westminster, pentru ca, după mulți ani de zile, să facă bani frumoși din montă. Dar la numai câteva luni de la naștere, era mai mult decât evident că constituția firavă a lui Bernie îl va ține departe nu numai de Westminster, ci și de orice cerere de montă care i-ar aduce suficienți bani proprietarei încât să-și amortizeze costurile.

Femeia a solicitat ca Bernie să fie eutanasiat. I-am spus că îi puteam găsi ușor o casă bună lui Bernie. Crescătoarea a insistat că moartea era singura opțiune, altminteri reputația ei ar fi avut de suferit; pur și simplu nu voia să existe un pui „defect” în lume – după cum s-a exprimat ea – despre care să se știe că provenea din canisa ei.

Am trimis-o acasă, asigurând-o că mă voi ocupa de el și m-am furișat cu Bernie acasă în pauza de prânz. Aia a fost o zi bună. Chip a fost încântat de companie, iar cei doi câini de talie mare au devenit în scurt timp prieteni.

Skippy, din rasa schipperke, ultimul câine pe care l-am adoptat, a fost cea mai mare provocare pentru mine. Este o grămăjoară neagră de blăniță deasă cu o fețișoară frumoasă ca de vulpiță și urechi ascuțite. Inteligent, harnic și energic, Skippy nu suportă proștii. Dintre cei trei câini, el îmi aduce aminte cel mai mult de soțul meu.

Am presupus întotdeauna că Skippy se trage dintr-o canisă din Missouri, dar nu am știut niciodată cu certitudine acest lucru. Într-o dimineață de iarnă, foarte devreme, m-am dus să deschid cabinetul și l-am găsit pe Skippy singur, stând răbdător în fața ușii, pe preșul de la intrare, de parcă aștepta să intre la consultație. Când am deschis ușa, Skippy a intrat natural, fără nicio șovăială.

L-am dus în sala mea de examinare și i-am făcut un control rapid. Skippy nu a obiectat. Nu avea niciun medalion, nicio zgardă și nicio rană vizibilă. Am observat aproape imediat, însă, că respira prea repede pentru un câine micuț care nu făcea efort. Când l-am ascultat la inimă, am început să înțeleg de ce. Se auzea un murmur care putea concura cu cel pe care îl face Cascada Niagara. Ecografia cardiacă pe care i-am făcut-o mai târziu, tot în acea dimineață, a completat imaginea tristă a unei inimi defecte. Am apreciat că ar mai putea rezista maxim un an.

Mi-am închipuit că Skippy fugise de undeva. Personalul meu a postat anunțuri peste tot, în timp ce eu m-am rugat în liniște să nu vină nimeni să-l revendice. Și cel puțin acea rugăciune mi-a fost ascultată.

Skippy habar nu avea de diagnosticul acesta fatal sau poate că pur și simplu s-a bucurat de viața noastră împreună prea mult ca să renunțe. Acum are aproape patru ani și încă îi merge bine. A fost o companie grozavă și m-a ajutat să-mi mențin tonusul în ultimul meu an de viață. Îl puneam pe picioare și îl răsturnam cu lăbuțele în sus sau îl ridicam și îl legănam sus în aer, iar el dădea din codița lui micuță ca un ciot și lătra scurt de bucurie. Mă trezea în fiecare dimineață lingându-mă pe nas, după care fugea și se ascundea până mă duceam să-l găsesc. După ce aveam momentul nostru special de dimineață, pleca să se joace cu băieții mai mari, fără să realizeze că aceștia nu aveau cum să țină cont de problemele lui de sănătate .

Faptul că Skippy a trăit de fapt mai mult decât mine mă face să râd. Cu câinii pur și simplu nu se știe niciodată.

— Păi, hai atunci, spune David arătând spre mâncare. Câinii se mișcă cu reticență spre bolurile lor în timp ce David ridică un pahar de vin plin ochi pentru a toasta. Hai noroc!

Se aude soneria de la intrare, iar câinii dau fuga afară din bucătărie lătrând nebunește. David îi urmează fără grabă.

În sufrageria întunecată, trage puțin draperiile, doar atât cât să poată arunca o privire pe alee. Un BMW argintiu decapotabil se află aproape de tomberoanele de gunoi.

David își târșâie picioarele către ușa de la intrare de parcă ar fi un elev care se duce spre biroul directorului. Încearcă să-i liniștească pe câini și apoi deschide ușa. Acolo, pe verandă, se află Max Dryer.

Ai putea spune că Max seamănă cu caricatura cunoscută a unui om incredibil de rafinat și plin de importanță,

care aduce clienți pentru o mare firmă de avocatură din Manhattan, dacă nu l-ai fi auzit afirmând că, de fapt, el este chiar modelul după care s-a făcut acea caricatură. Are cincizeci și patru de ani, este înalt, slab, chipeș, îmbrăcat într-un costum făcut pe comandă, gri-închis cu dungulițe fine, cravată mov și pantofi strălucitori Allen Edmonds. Imediat cum îl vede pe David prin ușa din plasă – pentru prima oară în ultimele trei săptămâni –, Max scoate o cutie cu țigări Davidoff, aprinde una cu o brichetă aurie marca Dunhill și trage adânc din ea.

— Max, Max, Max! îl mustră David și scutură din cap. Țigările astea or să te omoare.

Max îi întoarce un zâmbet forțat.

— Presupun că clienții mei mă vor contacta primii.

— Există întotdeauna speranța asta. Bănuiesc că vrei să intri.

— Cam asta ar fi ideea.

— Bine. Dar fără țigară.

Max își aruncă țigara în zăpadă, unde se stinge sfârâind, după care intră în casă.

David, ignorându-și vizitatorul, se adresează celor trei câini.

— Băieți, cred că îl cunoașteți pe Max.

Max se apleacă prietenos spre câini să îi mângâie, dar ei se hotărăsc să se întoarcă la mâncarea lor din bucătărie.

— Nu e din cauza ta, spune David. Așa cum cred că îți dai seama, nu sunt în apele lor. Apropo, nici eu nu sunt. Să nu zici că nu te-am avertizat. Asta e cam tot ce am de zis. Bei ceva?

— E cam devreme, nu?

David nu bagă în seamă întrebarea.

— A trecut ceva vreme de la moartea lui Helena. E suficient de târziu în ce mă privește. Dar fă cum vrei.

— Deocamdată nu.

David intră în bucătărie în timp ce Max se îndreaptă spre camera de zi. Trage draperiile și, în lumina bruscă ce invadează camera, se simte jenat de scena din fața sa. Singurul loc din cameră în care nu-i dezordine este biblioteca lungă care se întinde pe unul dintre pereți. În bibliotecă se află cărțile pe care le-am citit și studiat în timpul cât am fost bolnavă. Cărțile au rămas exact așa cum le-am lăsat. Nu mă surprinde. Schimbarea a fost cruntă pentru David, iar el a învățat să fugă de realitate, până când realitatea l-a prins din urmă.

Max se îndreaptă spre bibliotecă și trece în revistă titlurile: *Animal Rights Today* (*Drepturile animalelor în ziua de azi*), *When Elephants Weep* (*Când elefanții plâng*), *Being with Animals* (*Conviețuind cu animalele*), *Kanzi*, *Animal Behavior and Communication Studies* (*Comportamentul animalelor și studiile de comunicare*). Fiecare titlu face referire la comportamentul animalelor, la drepturile animalelor, la teoria comunicării sau la Limbajul American al Semnelor, dar pentru David ar fi putut la fel de bine să fi fost scrise și în latină.

David se întoarce cu paharul și cu câinii după el. Arătând înspre rafturi, Max întreabă:

— Toate astea au fost ale lui Helena?

— A citit mult după ce s-a îmbolnăvit. Cred că a simțit că intră în criză de timp și nu o să mai poată învăța tot ce își dorea. Avea dreptate.

David se prăbușește într-unul dintre fotoliile acelea capitonate până la refuz de lângă șemineu, lăsându-l pe Max să se descurce singur. Toate celelalte locuri erau ocupate de câini. Max încearcă să-și facă loc pe canapea lângă Chip, dar Chip nu cedează sub niciun chip din teren.

Max pare derutat, iar David se amuză puțin pe seama lui înainte de a-l chema pe Chip să vină lângă el, pe fotoliu. Câinele se așază repede pe locul rămas liber.

Lui Max îi pasă doar de trei lucruri: bani și femei (cred că în această ordine) și apoi de soțul meu. El l-a recrutat și instruit pe David încă din prima zi și îl consideră protejatul lui. Asta era o problemă pentru amândoi. Deși știu că David îi era foarte recunoscător lui Max și, atunci când era constrâns, putea să admită că avea o afecțiune puternică dar inexplicabilă pentru mentorul său, Max avea tendința de a confunda cuvintele care începeau cu litera *c* – *conștiințozitate*, *considerație* și *control*. Max voia ca David să semene mai mult cu el, așa că, în cele din urmă, l-a înlocuit în cadrul comitetului executiv de conducere al firmei. Însă perspectiva de a deveni ca Max îl ținea pe David treaz cel puțin două nopți pe lună.

— Așadar, ce anume îl face pe marele Max Dryer să plece din Manhattan într-o zi de lucru?

— Știam că voi fi nevoit să vin la tine la un moment dat, spune Max. Nu răspunzi nici la telefon, nici la mesaje. Nici măcar la mesajele mele.

— Nu mă certa chiar acum din cauza aptitudinilor mele de comunicare.

— Nu fac asta. Sunt pur și simplu îngrijorat.

David își dă ochii peste cap, un gest pe care l-a perfecționat în preajma lui Max.

— Îmi închipui.

Max aruncă o privire spre verigheta pe care David încă o poartă. David îi urmărește privirea și apoi își ascunde jenat mâna în buzunar.

— Uite ce-i, înțeleg cum trebuie să te simți, spune Max.

— Zău? Ia spune-mi. Câte soții ai înmormântat tu?

— Știi că nu asta am vrut să spun. Ai tot dreptul să fii amărât, dar nu fi măgar.

David privește în altă parte, încercând să-ți țină firea.

— Îmi pare rău, dar te-am avertizat.

— Pur și simplu se pune problema că... ei bine, au trecut peste două săptămâni de la înmormântare și patru săptămâni de când ai dat ultima oară pe la birou.

Max se uită încă o dată la dezordinea din camera de zi.

— Ce-ai făcut aici? Nu ai pe cineva care să vină să te ajute?

— Am avut doar o asistentă care venea pentru Helena. Nu am găsit încă pe altcineva...

Cuvintele au rămas suspendate în aer, între ei.

— Cred că ți-ar prinde bine ceva ajutor pe-aici, spune Max, evitând privirea fixă a lui David.

— Nu ai venit până aici pentru a-mi da sfaturi despre cum să mă gospodăresc, nu-i așa?

— Nu, dar ai fi putut să faci în așa fel încât lucrurile să fie un pic mai ușoare.

— Dar am atât de rar ocazia să te văd bombănind. Este cea mai mare distracție pe care am avut-o de la înmormântare încoace.

— Minunat.

— Așadar, mi-a expirat timpul?

David se uită la ceas.

— Notă către mine: durata exactă a compasiunii firmei în eventualitatea în care îți moare soția. Trei săptămâni, trei zile, zece ore și douăsprezece minute.

— Nu este nici pe departe așa. Nu vrem decât să știm cum te simți. E rezonabil, nu?

— Nu știu exact cum să răspund la asta. Serios, care este reperul potrivit? Soția mea a murit. Nu o mai pot vedea pe acest pământ. Nu astăzi. Niciodată. Așadar, cum mă simt? Nu mai pot de bine.

— Este sarcasmul un semn de vindecare?

— Ce vrei să știi?

— Să începem cu lucrurile elementare. Ai nevoie de ceva?

— Sigur. Am nevoie de o mașină care să mă întoarcă în timp să recuperez toate acele nopți pe care le-am petrecut cu tine vorbind prostii, sau la birou, pregătind vreo ședință lipsită de importanță, sau târându-mă după tine prin țară în călătorii de afaceri. Vreau – nu, am nevoie să primesc înapoi tot acel timp.

Max dă din cap cu tristețe.

— Știi, spune el încetișor. Dacă aș avea putere, ți l-aș da înapoi.

David se uită mai întâi la Max cu scepticism, apoi cu o neîncredere din ce în ce mai mare.

— Uau! Chiar te simți vinovat? Max Dreyer, ești chiar tu?

— Te rog să încetezi. Am iubit-o pe Helena în felul meu și sunt afectat de numeroasele mele limitări; de care sunt foarte conștient, mulțumesc.

David îi caută privirea lui Max, dar Max întoarce repede capul în altă parte.

— Cred că sunt convins de asta, spune David. Și eu, Max. Numai că tu întotdeauna păreai atât de mândru de limitările tale. Poate că ar fi trebuit să te studiez mai atent și mai mult timp.

— Vrei să-ți luăm un apartament în oraș? Temporar, știi tu, până o să-ți poți lua propria locuință.

— În oraș? Cine a spus ceva despre mutarea înapoi în oraș?

— Vorbești cu mine, David. Te cunosc și îți cunosc munca. Te-am văzut pregătindu-te pentru procese și te-am văzut cum susții un caz în instanță. Cum te vei descurca cu acest loc? Ce se va întâmpla când vei fi la tribunal? Cum poți avea grijă de animalele Helenei?

Zău, David. Cum poți? I-am pus aceeași întrebare și acum câteva luni. Mă transformasem în femeia sfrijită cu ochii înfundați în orbite din cauza chimioterapiei și cu o eșarfă înfășurată în jurul capului chel. Sprijinită de perne în patul nostru, cu brațul lui David trecut pe după umerii mei numai piele și os, am încercat să ajung cu el la o înțelegere logică în condițiile în care tot ce voia el era să evite să privească la ceea ce devenisem.

— Sunt sigur că îți lipsește, i-am spus eu. Să comanzi mâncare chinezească pentru acasă la miezul nopții, să sari într-un taxi și să ajungi acasă în loc să alergi ca să prinzi un tren sau să te lupți cu traficul. Gândește-te ce ușor ar fi pentru tine.

— De ce discutăm despre chestia asta? De ce este măcar relevantă? m-a întrebat David, începând să se enerveze.

M-am retras de lângă el, înfierbântată și înfuriată totodată.

— Relevantă? Uită-te la mine. Este cel mai relevant lucru care ne-a mai rămas, nu crezi?

— Încetează! a implorat el, întorcându-se cu spatele la mine.

I-am luat fața în mâini și l-am silit să se uite în ochii mei în timp ce-i vorbeam.

— Te rog, nu mă sili să mă prefac. Asta este situația. Știm amândoi. Animalele au nevoi și lucrul acesta nu se va schimba numai pentru că eu m-am dus. M-am gândit mult la cum să procedez și am aranjat să le plasez pe toate.

— Cum ai putut să hotărăști asta fără mine?

— Pentru că cineva trebuia să facă asta și tu nu ai vrut să discuți cu mine despre acest lucru. Te rog să nu te enervezi. Încerc să fiu realistă și să mă gândesc la viața ta.

— Aceasta este și familia mea, aceasta despre care vorbești tu. Nu poți să ne desparți pur și simplu.

— Vorbe, David, vorbe. Vorbe frumoase, dar numai vorbe. Știm amândoi care este adevărul. Eu te-am târât aici. Te-ai descurcat grozav cu toată chestiunea asta, dar te afli aici din cauza mea. Acestea nu au fost niciodată animăluțele tale. Ție îți este încă frică de cai și de Collette. Pe celelalte

abia dacă le cunoști. Cum vei avea grijă de ele și să mai și lucrezi șaizeci de ore pe săptămână?

— Până acum ne-am descurcat bine, a ripostat David. Le-am aranjat pe toate, nu-i așa?

— Asta nu e o critică la adresa ta. Nici măcar nu se referă la tine. Știam amândoi ce presupune cariera ta când ne-am băgat în asta. Însă acest lucru nu poate fi rezolvat așa; aici vorbim despre restul vieții tale. Nu vei putea să te bazezi mereu pe prietenii mei pentru a avea grijă de toate. Oamenii vor merge mai departe. Tu vei merge mai departe. Trebuie.

— Este decizia mea pe care o iau acum și eu vreau să rămânem cum suntem.

— De ce? Încă nu am auzit motivul pentru care vrei acest lucru.

— Chiar trebuie să spun de ce? a ridicat David tonul.

— Ar fi frumos dacă aș înțelege la ce te-ai gândit, am spus eu pradă frustrării și oboselii. Ești avocat. Știi să răsucești cuvintele. Folosește-ți darul și pentru mine o dată!

— Pentru că...

— Pentru că ce? În continuare nu spui nimic.

— Pentru că nu îmi mai rămâne nimic altceva, bine? Nu mai am nimic altceva, a strigat David. Nu am avut niciodată!

M-am topit la auzul disperării lui David.

— Știu că te simți așa acum, iubitele, dar...

— Nu-mi spune ce înțelegi tu! Nu înțelegi! Nu poți! Eu sunt cel lăsat în urmă.

Din nou, David a ridicat tonul, dar l-am tras înapoi către mine și am așteptat ca respirația să i se liniștească.

— Bine, i-am spus eu în cele din urmă. Ai dreptate. Nu voi putea să-ți spun ce să faci, dar am nevoie să știi că nu trebuie să faci asta. Nu mai ai nimic ce să-mi demonstrezi. Fă numai ce este cel mai bine pentru ele și pentru tine. Ar putea veni o vreme, foarte curând, când s-ar putea să nu mai simți la fel.

Acum David îi spune lui Max exact ce mi-a spus mie în timpul acelei conversații de acum câteva luni.

— Mă voi descurca.

Și auzind acele cuvinte din nou, nu mă pot abține să nu am sentimentul că într-un fel le-am dezamăgit pe animăluțele mele. Ar fi trebuit să insist mai mult pentru a-l face pe David să înțeleagă că scopul lor pe lume nu este numai acela de a servi ca dovadă a capacității sale de a face mai multe lucruri deodată.

— Bănuiesc că tu știi cel mai bine, spune Max.

— Da, așa e.

— Ai idee cam pe când să ne așteptăm să te întorci înapoi la lucru? Ca să pot transmite comitetului.

David oftează.

— Spune-le că mai stau până la sfârșitul săptămânii ca să aranjez niște lucruri.

Max se ridică în picioare.

— Asta ar fi grozav.

— Știu că firma pur și simplu stă în loc fără mine.

— Nu te subestima. Controlezi o mare parte din afaceri, iar clienții te iubesc.

— Numai pentru că alternativa lor este să interacționeze cu tine, zâmbește David pentru prima dată de la sosirea lui Max.

— Fără îndoială. Cazurile tale sunt acoperite deocamdată, dar Chris se ocupă de prea multe lucruri și...

— Da, este un an important pentru ea. Știu.

— De fapt, voiam să spun că toată lumea simte lipsa flerului tău aparte.

David îl conduce pe Max la ușă și se adresează câinilor aflați lângă el:

— Aceasta este partea discuției în care Max devine manipulator.

— Mă cunoști mult prea bine, partenere, spune Max ridicând din umeri.

— Mă îngrijorează tot ce încerci să-mi servești fără să îmi dau seama.

Afară începe din nou să ningă liniștit. Cei doi se îndreaptă tăcuți spre mașina lui Max.

— Nu trebuie să-mi dai un răspuns, spune în cele din urmă Max, și Dumnezeu știe că nu trebuie să-mi spui adevărul, dar..

— Spune odată. Mi-e frig.

— Oare Helena... știi tu, m-a iertat vreodată?

Săracul Max! Tot nu știe că a-ți dori iertarea de la cei morți este ca și cum ți-ai dori o adiere de vânt pe o câmpie arsă de soare. Însă David ia întrebarea foarte în serios. Își întoarce ochii spre cer și stă așa o vreme. Când David se uită din nou la Max, pe fața lui alunecă fulgi de zăpadă topiți.

— A fost nevoie de doi oameni ca să transforme băiețelul trist și speriat pe care l-a întâlnit ea la Cornell în avocatul corporatist dur și lipsit de compromisuri care a devenit. Nu era un elev îndărătnic. În unele privințe, tu ai fost salvatorul aceluia băiat în aceeași măsură ca ea. A existat un preț, însă. Helena a înțeles acest lucru. Ea a fost și suficient de deșteaptă pentru a-și da seama de beneficiile slujbei mele. Toate aceste lucruri, spune David, arătând în direcția hambarului, padocului și pădurii de dincolo de ele, nu ar mai fi existat dacă plecam să salvez lumea.

— Așadar...?

— Așadar, mda, cred că te-a iertat. Cred că probabil a fost întotdeauna puțin dezamăgită de etajul la care m-a lăsat ascensorul. Dar te-a iertat.

David își șterge zăpada de pe obraji.

Max își strecoară trupul înalt în mașina micuță și coboară geamul.

— Bănuiesc că asta înseamnă ceva, spune el. Apoi îi face cu mâna lui David și pornește mașina.

David privește prin perdeaua de fulgi de zăpadă din ce în ce mai deasă luminile roșii de poziție care se tot micșorează pe măsură ce mașina înaintează pe alea foarte înclinată.

— Mda, ceva, bolborosește el, apoi fugă înapoi spre casă.

David greșește: nu am fost niciodată dezamăgită de el.

Cum aș fi putut să fiu? Sub îndrumarea lui Max, David a devenit într-un timp scurt un avocat foarte bun. Succesul lui David a adus siguranța financiară în casa noastră, iar pentru acest lucru i-am fost recunoscătoare. Nu ne-am fi putut permite stilul de viață ales de „noi” (prin „noi” înțeleg

„eu”) numai din salariul meu sau din altă sumă cu mult mai mică decât salariul absurd de mare din șase cifre pe care ni-l aducea slujba solicitantă a lui David și susținerea lui Max. Datorită lui David, nu numai că am putut să evit sandviciurile cu maioneză și cana de supă cu fidea în tine-rețe, dar am avut posibilitatea să organizez un cămin foarte special, unde să fiu înconjurată de animalele mele de companie.

Dar nu a fost vorba numai de bani. Slujba i-a dat lui David și o altă familie – una care nu i-ar putea fi luată niciodată, fiindcă era cât se poate de reală, unită de raționamentul juridic și de legile general valabile. Această familie l-a ajutat să compenseze trecutul său de singurătate profundă și, sincer vorbind, a luat o parte din greutatea de pe umerii mei.

Așadar, am fost dezamăgită? Nu. Nu doream decât puțin mai mult pentru David, nu de la el. Aș fi vrut să se relaxeze mai mult, să se bucure mai mult de viață, să se amuze mai mult cu animăluțele noastre. Voiam ca David să se simtă conectat și să fie prezent atunci când era cu noi, în loc să fie preocupat de ceea ce tocmai lăsase în urmă la slujbă sau de ce avea de făcut în continuare. Voiam ca David să-și dea seama că reușise în practicarea dreptului, stăpânea arta avocățească și acum avea nevoie să învețe mult mai dificila artă de a-și crea și de a trăi o viață împlinită.

Bănuiesc că voiam pur și simplu ca el să prețuiască ceea ce eram eu capabilă să aduc în relația noastră.

Voiam.

Poate că sentimentul lui David că mă dezamăgise este de înțeles la urma urmei. Faptul că lași un om pe care-l

iubești să știe că vrei mai mult pentru el nu este același lucru cu dezamăgirea.

Când David se întoarce pe aleea din fața casei noastre, cei trei câini îl așteaptă. David trece pe lângă ei, dar ei nu îl urmează de data asta, continuând să se uite nerăbdători înspre ușa. Este tulburător să vezi neputința din ochii lui David.

— Nu sunt decât eu, le spune el câinilor. Îmi pare rău, dar de acum încolo nu voi fi decât eu.

Cei doi câini mari renunță în cele din urmă și se mută în altă parte. Numai Skippy al meu rămâne vigilent în așteptarea mea, lângă ușa de la intrare.

Capitolul 2

Cea mai convingătoare dovadă a impactului de durată pe care l-a avut dr. Jane Cassidy asupra vieții mele este ușurința cu care pot să o găsesc în moarte. Se pare că nu-i pot vedea pe prietenii care m-au sprijinit în perioada în care am fost bolnavă sau pe rudele care m-au condus pe ultimul drum cu o mare suferință în suflet, dar, ori de câte ori nu sunt cu David sau cu animăluțele mele, Jane Cassidy („Jaycee”, cum îi spun eu), Cindy și Centrul pentru Studii Avansate asupra Primatelor (cunoscut ca CSAP) îmi apar în față captându-mi atenția. Bineînțeles, nu pot exclude posibilitatea că de fapt nu observ decât imagini false produse de un creier în descompunere, dar îndrăznesc să sper că universul nu este într-atât de crud.

Jaycee și cu mine împărtășim un trecut dureros. În ultimul nostru an la Cornell, am devenit cercetătoare asociate pentru dr. Renee Vartag, considerată de mulți (inclusiv de ea însăși) una dintre cele mai scilpitoare minți ale generației sale în domeniul imunologiei primatelor.

Munca noastră pentru Vartag presupunea să avem grijă de un subiect de testare pe termen lung – un bonobo sau cimpanzeu pitic pe nume Charlie. Charlie se născuse în captivitate și avea patru ani când l-am întâlnit noi două. Bonobo, la fel ca rudele lor, cimpanzeii, sunt folosiți de obicei în cercetarea imunologică, deoarece sistemul lor imunitar este aproape identic cu al oamenilor. La acea vreme, acestea erau toate cunoștințele mele privind cimpanzeii, maimuțele pitice sau alte maimuțe. Din nefericire, în curând am aflat mai multe.

Charlie locuia într-un perimetru îngrădit de 37 de metri pătrați, care fusese construit după indicațiile lui Vartag. Vartag nu ne-a dat decât câteva responsabilități. Îl hrăneam, ne asiguram că are întotdeauna apă curată, îl spălam și îi acordam (așa cum se preciza într-una dintre multele indicații succinte ale lui Vartag pentru noi) „nu mai puțin de saizeci de minute de interacțiune umană pe zi”.

Ni se cerea, de asemenea, să-i administrăm lui Charlie „suplimentele” – un cocteil măsurat cu atenție din vitamine și substanțe nutritive naturale și sintetice pe care i-l dădeam odată cu mâncarea. Potrivit lui Vartag, Charlie își primea suplimentele de la vârsta de doi ani și erau special concepute pentru a-i îmbunătăți sistemul imunitar împotriva bolilor și infecțiilor. Luam de la el mostre de urină și fecale în fiecare zi și le trimiteam la laborator pentru analize, fără îndoială pentru a servi cercetării lui Vartag.

Deși Jaycee și cu mine nu eram obligate să ne petrecem decât o oră pe zi cu Charlie, această limită a devenit în scurt timp o recomandare fără rost. Charlie era o ființă incredibilă: curios, jucăuș, inteligent și foarte conștient. Dacă nu te-ai uitat niciodată de aproape la fața unui cimpanzeu,

pur și simplu nu-ți poți imagina cât de expresivă și umană poate fi. Însă mâinile lui Charlie, nu fața, sunt cele de care îmi amintesc cel mai mult; nu numai că aveau o dexteritate incredibilă, dar erau moi, calde și vulnerabile, la fel ca mâinile unui copil. Mi-am dat seama în curând că îmi petreceam tot timpul liber pe care îl aveam cu Charlie, în locul acela în care trăia el. Când mă vedea venind, în fiecare zi, arăta cu mâna spre mine și fața i se lumina.

Ori de câte ori mergeam să-l vizitez pe Charlie, Jaycee era deja acolo. Dacă eu eram fascinată de Charlie, Jaycee era cu siguranță captivată de el. Când eram cu ei doi, mă simțeam uneori a cincea roată la căruță, martora unei povești de dragoste marcată de gelozie.

La trei luni de când Charlie intrase în viața noastră, am primit un e-mail de la Vartag prin care ne anunța că se va întrerupe administrarea suplimentelor orale pentru a se putea trece la injectarea lor.

Vartag ne-a asigurat că dozele nu erau decât o combinație puternică de vitamine (B_{12} și C) – care nu fac niciun rău. Ne-a spus, de asemenea, că nu ni se cerea decât să-i administrăm lui Charlie o astfel de doză în fiecare zi. În cele din urmă ne-a zis că, dacă nu eram pregătite să urmăm protocolul ei, care nu era periculos sub nicio formă, atunci nu ne putea păstra posturile. Era foarte simplu: „Nu faci injecții, nu-l vezi pe Charlie”.

Puteam să renunț la bani fără nicio ezitare, dar să-l abandonez pe Charlie? Ne-am convins singure că, dacă nu făceam asta, cineva căruia i-ar fi păsat mai puțin de Charlie avea să-l preia și să-l rănească. Din ceea ce știam, justificarea este un mecanism de apărare uman unic. Eu eram plină de justificări.

Cimpanzeii pitici nu sunt de fapt mult mai mici decât cimpanzeii obișnuiți, și sunt cam la fel de puternici. Dacă Charlie s-ar fi zbatut când trebuia să-i facem injecțiile, nu am fi putut niciodată să-i administrăm suplimentele fără să-l anesteziem. Dar Charlie avea deja încredere în noi, după cum a văzut clar și dr. Vartag. Conta pe această încredere.

Îmi aduc aminte atât de bine expresia de durere și de șoc de pe fața lui Charlie când l-am înțepat prima dată cu o seringă. În loc de sursa de bucurie și joacă cu care era obișnuit, am devenit instantaneu și pe neașteptate un instrument terifiant cauzator de durere. A fost doar o injecție rapidă și probabil nici măcar nu a durut prea tare, dar jur că niciodată nu s-a mai uitat la mine în felul acela. Deși câteva recompense și jucării păreau să-l împace pe Charlie și treceam după aceea la lucruri mai plăcute, nu am mai văzut niciodată acea expresie de vulnerabilitate pură din ochii lui. Această vulnerabilitate s-a transformat în precauție, iar el a devenit din ce în ce mai distant pe măsură ce injecțiile au continuat.

Îl păcăleam, îl linguseam și uneori ne rugam de Charlie ca să-i putem face injecțiile, dar spre sfârșit s-a supus pur și simplu, și doar întindea mâna întorcând capul în altă parte. Să văd această capitulare a fost cel mai rău lucru pentru mine din multe puncte de vedere.

În activitatea mea cu Charlie, am ignorat un aspect important cu privire la imunologie: cel mai important, de fapt. Cum testezi de fapt puterea sistemului imunitar? Încerci să îmbolnăvești pe cineva.

Când testele de laborator ale lui Charlie au ieșit în parametri normali în cazul limfocitelor T, proteinelor, prionilor

sau ai altor markeri măsurați de Vartag, ea i-a injectat sânge contaminat cu hepatită C. Noi n-am știut.

Mai întâi, Charlie a început să aibă diaree, o diaree gravă, apoi să aibă accese de vomă, refuza să mănânce, era letargic și avea febră și dureri de oase. Sub ochii mei, în câteva zile, Charlie s-a transformat din ființa energetică pe care o știam într-un bolnav ca cei pe care te aștepti să-i întâlnești în centrele paliative.

Și totuși injecțiile cu suplimente au continuat. Acum, însă, Charlie se întorcea din ce în ce mai des cu spatele la mine când mă vedea că vin să-i fac injecția. Din ce în ce mai des, după ce terminam cu injecția, Charlie nu se mai întorcea cu fața la mine. Nici măcar Jaycee nu reușea să-l determine să se ridice. Își petrecea ore în șir nefăcând nimic altceva decât să-l mângâie.

Charlie știa că ceva se schimbuse, că se simțea rău, dar nu putea să realizeze care era cauza. Acest lucru depășea capacitatea lui de înțelegere, dar totuși știa că avea de-a face cu apariția noastră în viața lui. Ieri fugea după minge, iar azi nu mai putea. Pe ecranul îngust prin care Charlie percepea lumea, numai un singur lucru se schimbuse: noi. Și avea dreptate.

Când am aflat despre sângele contaminat, Vartag s-a amuzat de furia noastră.

— Credeați că toată cariera voastră veți vâna paraziți și veți repara aripi de fluturi, doamnelor? ne-a provocat ea.

I-am spus că este lipsită de profesionalism. Jaycee a jignit-o în multe alte feluri.

Recompensa noastră pentru că am îndrăznit să o înfruntăm pe această legendă internațională în imunologie a fost rapidă și decisivă: ne-a concediat scurt.

Ne-am susținut cauza în fața tuturor celor care au fost dispuși să ne asculte – decanul, președintele, rectorul, Comitetul Universității pentru îngrijirea și folosirea animalelor. În acel moment, nu ne mai păsa de post sau de bani. Nu voiam decât să avem grijă de Charlie sau cel puțin să fim acolo, cu el, când murea. Toți dădeau din cap politicos în timp ce ne ascultau povestea, își luau notițe, ne asigurau că se vor interesa și imediat după aceea dispăreau ca măgarul în ceață.

Singurul membru al facultății care cel puțin a recunoscut că am fost folosite, iar conduita lui Vartag a fost nepotrivită, a fost consilierul meu din facultate, dr. Joshua Marks. A încercat să intervină, dar Vartag era prea puternică. Nu l-am mai văzut niciodată pe Charlie.

I-am povestit lui David despre toate aceste evenimente legate de moartea lui Charlie chiar în acea primă seară când ne-am întâlnit în Ithaca, după ce ne-am întors de la spital. Am repetat această versiune în minte de o sută de ori de atunci. Măcar dacă repetarea ar putea să o facă adevărată, atunci probabil că nu aş mai fi blocată în această întindere lipsită de culoare, asurzită de ecourile îndoielii și dorinței care se lovesc de deșertăciunea viitorului meu. Numai Jaycee cunoaște adevărul, iar în acest moment nu are niciun motiv să-l spună.

După Charlie, Jaycee și cu mine am luat-o pe drumuri diferite. Eu nu mai voiam să am de-a face cu primatele – niciodată. Jaycee, însă, voia să-l înțeleagă pe Charlie și ce a simțit ea că existase între ei. Munca și pasiunea ei s-au

concentrat pe răspunsul la o singură întrebare: dacă primatele mari au ceea ce până acum se credea că este specific doar oamenilor, și anume conștiință.

Nu cred în coincidență. Așa că, la câteva zile după diagnosticul meu inițial, când întâmplarea a făcut să deschid revista absolvenților școlii veterinare Cornell (o revistă pe care îmi propun în general să nu o citesc) și să văd un articol despre Jaycee și activitatea ei legată de conștiința primatelor, am știut că trebuia să o sun.

Cercetările lui Jaycee au condus-o printr-o serie de domenii de studiu: zoologie, psihologie, antropologie biologică și lingvistică aplicată. Nu s-a oprit niciodată din învățat. Când am găsit-o, lucra în cadrul unei burse de patru ani la CSAP. M-a invitat pe loc să văd cu ochii mei rezultatele cercetărilor ei din campusul CSAP.

Campusul se află pe un teren frumos împădurit, de opt hectare, la nord de Manhattan pe râul Hudson. Odată ajunsă acolo, am constatat că este dificil să mai plec. Am vizitat locul acela de vreo zece ori după aceea, până când corpul meu aproape că a cedat.

Munca lui Jaycee era fascinantă. În acel ultim an, am învățat mai multe de la ea despre complexa relație dintre mintea umană și cea non-umană decât am învățat în toți cei cinci ani de școală veterinară și în practica ulterioară la cabinetul pentru animale mici. Jaycee trecuse peste o barieră semnificativă dintre „noi” și „ele”, iar eu am conștientizat rapid că dorința mea nestăvilită pentru răspunsuri restante nu putea fi satisfăcută dacă rămâneam de partea cealaltă a barierei.

Trebuie să știi că CSAP era conceput ca un „punct de atracție” pentru „studiul noninvaziv al primatelor”. De fapt,

CSAP nici măcar nu are o sală pentru operații chirurgicale. În schimb, celor mai multe primat (maimuțe rhesus, macaci, babuini, bonobo și cimpanzei) li se permite în general să trăiască în colonii sociale, în mare parte fără să-și dea seama că sunt subiecți de studiu în domenii precum psihologia, sociologia și antropologia.

CSAP este tipul de loc în care organismul său tutelar, Institutul Național de Știință, îi poate invita pe kongresmeni să facă un tur pentru a observa progresul „tehnicilor de cercetare umană” ori de câte ori una dintre celelalte douăzeci de unități INS pentru studierea „invazivă” a primatelor dă de necaz, pentru că apelează la lucruri precum infectarea cimpanzeilor cu hepatită sau nu administrează analgezice după operațiile chirurgicale. Pe scurt, cu toate că unitatea nu ar fi capabilă niciodată să suplinească integral avantajele vieții primatelor în deplină libertate, dacă ai fi o primată captivă în serviciul guvernului federal, CSAP este locul unde ai vrea să-ți petreci timpul.

Deoarece CSAP este o unitate bine finanțată, foarte puțin controversată, reușește să atragă cercetători de top ai primatelor, așa cum este Jaycee. Acești cercetători ajung să desfășoare activități foarte avansate pe banii guvernului. INS are dreptul de a face reclamă negativă acestor mari nume menționând studiile lor cu denumiri pompoase în cadrul Congreselor pentru alocarea anuală a bugetului. În general, totul merge bine atâta vreme cât toți fac lucrurile pentru care sunt plătiți și își țin gura închisă.

Îmi este imposibil să mă gândesc la Jaycee acum, fără să o văd și pe Cindy, un cimpanzeu de treizeci și patru de kilograme care a trăit la CSAP de când s-a născut în captivitate, în urmă cu patru ani. CSAP este singura casă pe care

o știe Cindy, iar Jaycee este singura mamă pe care Cindy a avut-o vreodată.

Laboratorul de cercetare al lui Jaycee, o încăpere mare plină de camere video digitale, monitoare cu ecran plat și computere, se află la etajul întâi al uneia dintre clădirile de pe terenul CSAP. În centrul laboratorului se află o porțiune îngrădită de trei metri și jumătate pe trei metri și jumătate din oțel și plexiglas – jumătate cușcă, jumătate acvariu – pe care Jaycee o numește Cubul.

Acum pot vedea destul de clar laboratorul. Deși ușa Cubului este larg deschisă, Cindy stă liniștită în interior și nimic nu arată că ar avea vreo intenție să iasă de acolo. O tastatură mare este ancorată în interiorul Cubului pentru a putea fi folosită de Cindy. Unul dintre pereții îngrăditurii este acoperit aproape în întregime de o oglindă, iar Cindy se uită cu un ochi la reflexia ei din oglindă în timp ce se mută dintr-o parte în alta.

Tastatura din Cub nu este nici pe departe asemănătoare cu cea pe care o ai tu acasă. Tastele sunt destul de mari, dar nu alfanumerice. În schimb, fiecare tastă este marcată cu un simbol sau o serie de simboluri.

Cindy poartă mănuși negre; acestea sunt conectate la o cutiuță electronică legată de bicepsul ei. Ecranul LED mare ce atârână în fața Cubului și camera digitală care a fost orientată spre ieșire completează acest spațiu înșesat de dispozitive.

Jaycee stă dincolo de ușa Cubului la consola unui computer. Deși tastatura ei este de dimensiuni normale, simbolurile de pe ea se potrivesc cu cele de pe tastatura din Cub.

Jaycee a conceput proiectul cu Cindy pentru a determina profunzimea aptitudinilor de comunicare umană pe care

le-ar putea dezvolta un cimpanzeu născut în captivitate, dacă ar fi familiarizat cu limbajul uman încă de la naștere. Deși poți să nu fii de acord cu meritul de a face asta, nu poți să contești faptul că limbajul uman a fost întotdeauna un reper științific pentru conștiință; presupunerea – corectă sau nu – a fost întotdeauna că cei care pot comunica eficient cu noi sunt indubitabil conștienți de sine și gândesc asemenea nouă. Având în vedere această premisă, Jaycee a ales în cele din urmă știința comunicării între specii ca instrument pentru a-și dovedi teoria că nu numai anumite primate posedă acest Sfânt Graal al stărilor mentale numit conștiință, dar și că conștiința primatelor este al naibii de asemănătoare cu a noastră.

Mă uit acum la Cindy cum apasă pe mai multe butoane de pe tastatura ei enormă și imediat după aceea face o serie de gesturi specifice cu mâinile înmănușate. Aceste gesturi arată precum cele care corespund mișcărilor mâinii care formează baza pentru Limbajul American al Semnelor. Cuvintele JANE. ÎMI ESTE FOAME ACUM! apar instantaneu pe ecranul computerului și pe ecranul mare LED fixat de îngrăditură.

Jaycee citește mesajul de pe ecranul ei și râde. În timp ce Jaycee îi face și ea semne lui Cindy, spune pe un ton ferm, dar blând: „Nu este vremea mesei, Cindy. Te rog să continui”. Cindy urmărește cu atenție orice nuanță a semnelor făcute de Jaycee.

Când este sigură că Jaycee a terminat, Cindy face câteva gesturi suplimentare cu mâinile și apasă alte câteva taste de pe tastatura ei. Ecranul lui Jaycee spune acum: VREAU SĂ MĂ JOC CU PĂPUȘA MEA ACUM! Cindy se uită înspre Jaycee și o vede pe Jaycee încruntându-se. După o mică

ezitare, Cindy mai apasă două butoane. Ca urmare, semnul de exclamație este înlocuit cu un semn de întrebare.

Jaycee transmite prin semne răspunsul ei către Cindy, de această dată nefăcând niciun efort de a-și ascunde frustrarea.

— Nu, Cindy. Acum este timpul să lucrăm. Joaca mai târziu.

Cindy o privește cuminte pe Jaycee până la ultimul semn și după aceea se întoarce cu spatele la tastatură și își lasă capul în piept bosumflată.

Jaycee o privește și se abține cu greu să nu zâmbească în timp ce face semnele:

— Ești foarte încăpățânată astăzi.

Cindy strânge pumnul și îl agită înainte și înapoi. Cuvintele OLIȚĂ, OLIȚĂ, OLIȚĂ apar pe ecran.

— Abia ai fost la oliță, spune Jaycee prin semne.

Cercetătorul asociat senior al lui Jaycee, Frank Wallace, un bărbat de douăzeci și ceva de ani, observă scena de după umărul lui Jaycee.

— Poate că pui prea mare presiune pe ea, șoptește el.

— Atunci dă-mi naibii altă opțiune, Frank, își iese din fire Jaycee. Bursa este aproape la final, Jannick îmi pune la îndoială metodologia și singura prezentare care ne-ar putea aduce o prelungire este peste numai câteva zile.

Frank face un pas înapoi.

— Tot ce vreau să spun este...

— Știu, oftează Jaycee. Îmi pare rău. Ești de partea mea.

Cindy se uită pe furiș la Frank și Jaycee pentru a vedea dacă aceștia observă cât este ea de nefericită. Jaycee îi